

משרד החינוך והתרבות - המחלקה לתרבות הורנית

גליונות לעיון בפרשת השבוע
בעריכת נחמה ליבוביץ
שנת העשרים וארבע

ראתחבז (תשכ"ח)

ר' כ' - כ"ה

א. כ' כי ישאלך בנך סחר לאסור...

מכילתא בא י"ג י"ד "וחיה כי ישאלך בנך..."

בסוגית אדסרז ארבעה בנים הם, אחד חכם אחד רשע אחד חס ואחד טאיו יודע לשאול.

חכם מה הוא אדסרז (דברים ו' כ') "מה העדות והחוקים והמשפטים אשר צוה ה' אלדקיזו אתחכ?" אף אתה פתח לו בחלכות הפסות: אין פטירין אחרי הפסח אפיקוסן.

רשע מה הוא אדסרז (שמות י"ב כ"ו) "מה העבודה הזאת לכם?" לכס ולא לך. ולפי שהוציא את עצמו מן הכלל וכפר בעיקר אף אתה חקתה את שניו ואמר לו: (שמות י"ג ה') "בעבור זה עשה ה' לי בצאתי מצרים" - לי ולא לך, אלו היית שם לא היית בגאל.

חס מה הוא אדסרז (שמות י"ג י"ד) "מה זאת?" ואמר אליו: בחזק יד הוציאנו ה' מצרים עבדיו.

וטאיו יודע לשאול את פתח לו, שנאמר (שמות י"ג ה') "וחגרת לבנך ביום ההוא לאדסרז בעבור זה עשה ה' לי בצאתי מצרים".

בעל עקרת יצחק שואל (שער ל"ח)

יש לדעת למה ייחסו חז"ל שאלת "מה העבודה הזאת לכם" (שם י"ד כ"ו) לרשע ואדסרז שהוציא עצמו מן הכלל והלא החכם אמר (דב' ו') "מה העדות והחוקים והמשפטים אשר צוה ה' אלדקיזו אתחכ?"

ומאמר "אלדקיזו" אינה תשובה גמורה, שכבר אפשר שהוא מורה באלונקות ואינו מורה במצודות.

1. מדבריו נסמך שקיימת תשובה לקושיתו "מאמר אלדקיזו" אלא שלדעתו אינה תשובה גמורה.

חסר מה כונתו ב"מאמר אלדקיזו"?

2. החדל ליישב קושיתו בדרך אחרת שלא "מאמר אלדקיזו" חסר ביהושע פרק כ"ב!

ב. פסוקים כ"ד - כ"ה.

דיבורו ה' לעשות את כל החוקים האלה ליראה את ה' אלדקיזו לטוב לבד כל הימים להיותנו כיום הזה

וצדקה תחיה לנו כי נשמור לעשות את כל המצוות הזאת לפני ה' אלדקיזו כאשר צונו

רמב"ן ד"ה וטעם כי ישאלך בנך

שישאל תחילה על מה יעידו אלה המצוות הנקראים "עדות", בעבור שהם זכר לבפלאותיו ועוצת בחס, כגון המצוה והסוכה והפסח והשבת והתפילין והמזוזה; ומה החוקים, כי בעל טעם בחורה; והמשפטים, יטאל מה המשפטים שנקטע במצוות האלה, שנסקל מעושה מלאכה בשבת ונכה את הארבעים לזרע כלאים, כי מספיק קטוב המדינות בדיני השור והבור והטורים ושאר חייבין שבתורה צדיקים וטובים הם, כל יראיהם ויכירום.

וצוה בתשובת השאלה הזאת, שבניו לטואל כל ענין יציאת מצרים. והכוונה בזה הוא הטעם במה שאמר בעשרת הדברות "אמר הוצאתיך מארץ מצרים", כי יתכן, שבנדיע לבן השואל, כי ה' הוא חבורא וחפץ וחיכול, כאשר נתבאר לנו ביציאת מצרים; וזה טעם "לענינינו", כי אנהנו חידועים ועדים מן האותות והמופתים שראינו שם, כי ה' אלדקיזו הוא האלוקים בטמים ובארץ אין עוד מלבדו. כי כל זה יודע ביציאת מצרים, כאשר פרשתי בדבור ראשון.

והנה ראוי לנו לתת כבוד לשם, כי הוא בוראנו ואשר הגדיל חסדו עמנו, ויצונו לעשות את החוקים האלה הנזכרים בעדות חוקים ומשפטים, 'ליראה אותו' - בעטותנו העדות זכר לבפלאותיו.

"לטוב לבנו" - בעשיית החוקים, כי טובים הם, אין בהם חוק שמחיה בר רעה כלל, אע"פ שלא בתבדיר טעם לכל.

"להחיותנו כיום הזה" - במשפטים, כי בכללם בחיה, וכלם טובים, אין בהם רעה כלל, אבל כלם בורמים חיים טובים בסוף.

והנה אנחנו חייבים לעשות רצון הבורא שהוא אלוקינו ואנחנו עמו וצאן ידו.
ואין בכל מצורחיו רק טוב, ועוד
שתהיה לנו צדקה לפני ה' אלוקינו ויתן לנו שכר טוב בעשית כל המצוות האלו.
קרא גמול המצוה "צדקה", כי הענין הקבוי לרבו שהוא חייב לעבוד אותו, אם
יתן (- ובו) עוד שכר בעבודתו, צדקה יעשה עמו.

- (1) מה התבדל בין הבנת הברייתא את שאלת הבן ובין הבנת הרמב"ן?
(2) בשני פירושים מפרש הרמב"ן את מלת "חוקים" בפ' כ' ובפ' כ"ד. מה הם הפירושים? מה הכריחו לפרש מלה אחת בשני פירושים שונים?
א. למה אמר הרמב"ן לגבי החוקים "כי טובים הם" ולגבי המשפטים "כולם גורמים חיים טובים בסוף"?
ב. למה אמר הרמב"ן לגבי החוקים "כי טובים הם" ולגבי המשפטים "כולם גורמים חיים טובים בסוף"?

ג. אבן כספי משנת כספי ד"ה וצדקה תהיה לנו?

כמעט (דברים ט"ז כ') "צדק צדק תרדוף" וכן פרשנו (בר' ט"ו) "ויחשבה לו צדקה" - מענין צדק ואמת. וחכונה, כי בעבור שזכר שלא יאמרו לבניהם, כי יעשו מצוות לקבל פרס הטוב בעוה"ז, שהם טובות מדומות, יאמר להם עתה התכלית הגמור, והוא "וצדקה תהיה לנו כי נשמור..." כמאמר החכם "אין תכלית יאמת אלא שתדע שהתאמת", וכבר נתבאר זה במה שאחר הסבע.

- (1) מה קשה לו בפסוק?
(2) היכן זכר הכתוב "שלא יאמרו לבניהם, כי יעשו המצוות לקבל פרס הטוב בעוה"ז"?

ד. כ"ד כ"ה ויצונו ה' לעשות... לחיותנו כהיום הזה וצדקה תהיה לנו כי נשמור לעשות את כל המצוות... כאשר צונו.

משן חכמה (ר' מאיר שמחה מדויבסק)

הענין יראה, והאדם המצוה דבר מה הלא הוא רק לתועלתו ולטובתו, ואם כן אין המצוה צריך לכוון רק לתועלתו נפשו גם כן; לא כן הבורא ית', אשר אין לו שום תועלת מן הבריאה, כי (איוב ל"ה ז') "אם צדקת מה תתן לו", ואם כך מכוון שלו הוא רק לטובתו ולחיותו, ואם כן - ען הראוי שגם אנו לא נכוון לתועלת נפשנו, רק לחפיק רצון הבורא המצוה בלי שום תועלת לעצמותו, וזהו שאמר "ויצונו... לטוב לנו... לחיותנו", רק לטובתנו, "וצדקה תהיה לנו כי נשמור..." לפני ה' אלוקינו, הוא להפיק רצונו בלבד, כאשר צונו בלי שום טובה אלינו, כן גם אנחנו בעשייתנו לא נכוון לשום תועלת מאומה, ודוק.

- א. (1) מהו היתור בלשון הפסוקים שעליו מיוסד פירושו?
(2) האם פירושו לצדקה תהיה לנו קרוב לפירושו של הרמב"ן או של אבן כספי? נמק את תשובתך!

חשובות נא לשלוח לבחמה ליבוביץ, ירושלים קרית משה

העורך: מיכאל פרלמן

שאלות בטעמי המקרא

א. ד' ו' וסי גוי גדול אשר-לו חקים ומשפטים צדיקים
בש"י ד"ה חקים ומשפטים צדיקים הגונים ומקובלים
מהי התפישה הבלתי שונה של פסוקנו?

ב. ד' ל"ו להוריש גויים גדולים ועצומים סמך מפניך.

- (1) סדר המפסיקים: רביע-תביר - תביר מפחא.
האם תביר ראשון או שני מפסיק יותר?
(2) גם כאן כדלעיל: מהי התפישה הבלתי נכונה של פסוקנו?

ג. ד' ל"ט וידעת היום ותשבת על לבבך

פסוק זה הבא בתפילת עלינו שגור על פיננו, ורבים שוגים בחטעמתו, איך יש להטעים המלים "וידעת" "ותשבת"?

ד. ר' ו' והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על-לבבך.
סודע אין המלה "האלה" באה בטעם זקף?